

Εργασία για το σπίτι

ΠΗΓΗ 1

Η ζωή στις Ηνωμένες Πολιτείες πολύ φτωχή

Η ζωή στις Ηνωμένες Πολιτείες ήταν εξαιρετικά δύσκολη για τη συντριπτική πλειοψηφία των νεοαφιχθέντων. Βρίσκονταν σε ένα εντελώς νέο περιβάλλον, χωρίς να γνωρίζουν ούτε τη γλώσσα και ούτε βέβαια τους νόμους και τον κατάλληλο τρόπο συμπεριφοράς. Δούλευαν συχνά πάνω από δωδεκάωρο και ζούσαν σε ανθυγιεινές κατοικίες, στριμωγμένοι σε μικρά δωμάτια. Η άγρια εκμετάλλευση ανηλίκων παιδιών, που δούλευαν σε σπιλωτήρια από διάφορους επιτήδειους συμπατριώτες, προκάλεσε την παρέμβαση των αμερικανικών αλλά και των ελληνικών προξενικών αρχών. Η ζωή στα ορυχεία και στις περιοχές όπου δούλευαν οι Έλληνες στην τοποθέτηση σιδηροδρομικών γραμμών ήταν άθλια. Ζούσαν σε σκηνές ή ξύλινα παραπήγματα και η διατροφή τους ήταν πολύ φτωχή.

ΠΗΓΗ 2

Στα βιομηχανικά κέντρα, εκτός από άθλιες συνθήκες ζωής και εργασίας, οι νεοαφιχθέντες Έλληνες είχαν να αντιμετωπίσουν την έχθρα ακόμη και το ρατσισμό των πρόσφατα εγκατεστημένων μεταναστών ή των παλαιότερων Αγγλοσαξόνων.

Αυτή η κατά τόπους μόνο υποδοχή των Ελλήνων ήταν προϊόν είτε του οικονομικού ανταγωνισμού με άλλους μετανάστες είτε των αντιλήψεων ορισμένων για τους νοτιοευρωπαίους. Στην πόλη Ομάχα της πολιτείας της Νεμπράσκα, εκδηλώθηκε ανθελληνική εκδήλωση το 1915 με αποτέλεσμα να διωχθούν από την πόλη όλοι οι, περίπου 2.000, Έλληνες. Αφορμή ήταν οι αντιδράσεις των ντόπιων στη σύναψη σχέσης Έλληνα με Αμερικανίδα.

Σε άλλες περιπτώσεις οι αντιδράσεις κατά των Ελλήνων είχαν κάποια βάση. Πρωτάρηδες όπως ήσαν οι Έλληνες, έτειναν να δέχονται αδιαμαρτύρητα την αδυσώπητη πολιτική των εργοδοτών. Στις δυτικές πολιτείες μάλιστα οι πρώτοι Έλληνες που πήγαν να δουλέψουν στα ορυχεία χρησιμοποιήθηκαν ως απεργοσπάστες διότι δεν γνώριζαν ούτε τις πραγματικές συνθήκες εργασίας ούτε ότι υπήρχε οργανωμένη απεργία.

ΠΗΓΗ 3

Από την άλλη μεριά, ο αμερικανικός Τύπος επισήμανε την προοπτική της ανοδικής κοινωνικο-οικονομικής κινητικότητας των Ελλήνων μεταναστών. "Ελάχιστοι Αμερικανοί", έγραφε η *Washington Post* στις 17 Δεκεμβρίου 1904, "γνωρίζουν ότι το 99% των πλανόδιων μικροπωλητών είναι Έλληνες ... και ότι κάθε Γιώργος ή Δημήτριος, αγόρι ή άνδρας, είναι ένας λιλιπούτειος καπιταλιστής, που μεταφέρει οπουδήποτε από 50 έως και αρκετές εκατοντάδες δολάρια. Έχοντας θητέψει στο πλανόδιο μικρεμπόριο, πουλώντας φρούτα,

λαχανικά, γλυκά, άνθη, πρόχειρο φαγητό, στους δρόμους του Σικάγου και της Νέας Υόρκης αρχικά ως γυρολόγοι, άλλοι με τις χειράμαξες (*Push-cart Peddlers*) και ύστερα πολλοί με τον πάγκο τους. Αποταμιεύοντας τις οικονομίες τους προσδοκούσαν την ημέρα που θα άνοιγαν το δικό τους μαγαζί. Σταδιακά ανακάλυψαν ότι θα μπορούσαν να ανταγωνιστούν όχι μόνο τους Ιρλανδούς και τους Γερμανούς, αλλά και τους εγχώριους Αμερικανούς, επαγγελματίες ως ζαχαροπλάστες, ανθοπώλεις, εστιάτορες και παντοπώλεις.

Ένθετο της "Καθημερινής": Υπερωκεάνια και Μετανάστευση

Με βάση τα παραπάνω κείμενα και τη βοήθεια της σχετικής βιβλιογραφίας να παρουσιάσετε στοιχεία για τη ζωή των πρώτων Ελλήνων μεταναστών στην Αμερική. [Οι μαθητές μπορούν επίσης να αναζητήσουν προφορικές μαρτυρίες Ελλήνων μεταναστών στην Αμερική].

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

- Θ. Βαλτινού, *Θα βρείτε τα οστά μου υπό βροχήν*, 1992.
- *Η Ελλάδα έξω από τα σύνορα* (Ένα μικρό αφιέρωμα στον Ελληνισμό της Διασποράς), επιμ. Ιω. Τουλουμάκου, καθηγητή Πανεπιστημίου, εκδ. Μαλλιάρης - Παιδεία Α.Ε., Θεσσαλονίκη 1995, σσ. 15-88.
- Γ. Κ. Σταυράκη, *Στα βήματα του Οδυσσέα. Κοινωνιολογική και ιστορική αναδρομή για την ελληνική μετανάστευση*, Αμερική -Αυστραλία, εκδ. Παπαζήσης, Αθήνα 1999.

Εργασία για το σχολείο

ΠΗΓΗ

Πόντιοι ομογενείς εκ Ρωσίας...

Από την άλλη μεριά, αν συγκρίνουμε το λόγο των ίδιων των μεταναστών στις πρώτες φάσεις (1988-1990) της μεταναστευτικής περιπέτειας ή παλιννόστησης, όπως ονοματίστηκε, και μετά την εγκατάστασή τους στην Ελλάδα, θα δούμε πώς αλλάζουν οι ελπιδοφόρες αναμονές σε σκληρή πραγματικότητα. Αρχικά πίστευαν ότι στην Ελλάδα θα βρουν τη φιλόξενη κοινωνία των συμπατριωτών, όπου θα αναθρέψουν με ασφάλεια τα παιδιά τους και όπου θα έχουν ένα εξασφαλισμένο οικονομικό μέλλον. Τώρα διανύουν μια μεταβατική κατάσταση, όπου δεν είναι πια στη Ρωσία - αλλά εξακολουθούν να ονομάζονται Ρωσοπρόσφυγες- και όπου είναι στην Ελλάδα - αλλά δε θεωρούνται ακόμη Έλληνες. Κινούνται μεταξύ δύο συνοριακών γραμμών, σε έναν οριακό κοινωνικό χώρο και χρόνο, κατά τον οποίο πρέπει ταυτόχρονα να υποστηρίζουν **ποιοι είναι αλλά και ποιοι δεν είναι**. Έτσι, αναγκάζονται να διαπραγματευτούν αυτή την αμφισημία και την ταλάντευση της ταυτότητάς τους με

αναγωγή σε μια συμβολική ταυτότητα, την οποία ανασύρουν από τις ιστορικές μνήμες της ελληνικής παράδοσης, επινοούν δημιουργικά μια δυναμική παράδοση που νοηματοδοτεί τη σύγχρονη ζωή τους. Αυτοαποκαλούνται Πόντιοι, ξαναγυρίζοντας σε μια πολιτισμική πρωταρχική ταυτότητα, που δεν έχει εδαφική ή κρατική αναφορά, έχει όμως ιστορικές ρίζες που οδηγούν στα βάθη της ελληνικότητας, το Βυζάντιο, και εκεί η δική τους ταυτότητα είναι τόσο αληθινή, γνήσια και αδιαπραγμάτευτη, όσο και των αυτόχθονων Ελλήνων.

.....
Τα παιδιά ποντιακής καταγωγής, στα οποία αναφέρομαι, παλινδρομούν ανάμεσα:

- α) Στις επιλογές της οικογένειάς τους στο σπίτι - είναι ο τόπος όπου διατηρείται το καθεστώς της παλιάς κατάστασης: “Είμαστε Πόντιοι”.
- β) Στα πρότυπα σκέψης και δράσης που επιβάλλονται από την παγκοσμιοποίηση του τρόπου ζωής, όπως αυτός διαχέεται από τα ΜΜΕ: “Τίποτε δεν είμαστε, είμαστε όπως όλοι”.
- γ) Στις υποχρεώσεις που επιβάλλονται από μια θεσμικά οριζόμενη ιδανική ταυτότητα, στην οποία εντάσσονται αναγκαστικά: “Τώρα είμαστε Έλληνες”.
- δ) Στις προσωπικές τους, ψυχολογικές και συναισθηματικές, δυνατότητες (μνήμες, ενδιαφέροντα, επιθυμίες, στόχοι) να συγκροτήσουν τη δική τους προτιμητέα ταυτότητα. Εδώ υπάρχουν πολλαπλά κριτήρια, όπως τα εκφράζουν τα ίδια τα παιδιά: “Είμαι Ρώσος-ίδα, γιατί εκεί γεννήθηκα / γιατί εκεί είναι το σπίτι και οι φίλοι μου / γιατί νοσταλγώ τη Ρωσία” ή “Είμαι Πόντιος-α, γιατί αυτοί είναι οι πρόγονοί μας / γιατί ο παππούς μου ήταν Πόντιος / γιατί έτσι λένε οι γονείς μου” ή ακόμη “Είμαι Έλληνας-ίδα, αφού τώρα στην Ελλάδα / γιατί ήρθα εδώ να ζήσω μια καλύτερη ζωή ή να γίνω κάτι”.

Οι ταυτότητες που καλούνται να επιλέξουν τα παιδιά φαίνεται να αφήνουν ανοιχτές αρκετές δυνατότητες επιλογής, οι οποίες όμως αντικατοπτρίζουν τη σύγκρουση, την αμφισημία και τη ρευστότητα της κατάστασής τους. Πρόκειται για μια διαδικασία ταυτοποίησης, μια ταυτότητα εν τω γίνεσθαι, που επινοούν και κατασκευάζουν, για να διευκολύνουν τη δύσκολη καθημερινή ζωή τους και να αντιμετωπίσουν τις απαιτήσεις αφομοίωσής τους, παρά το γεγονός ότι τα ίδια θέλουν να διατηρήσουν και τον ιδιαίτερο ποντιακό χαρακτήρα τους.

Χριστίνα Μιχαλοπούλου-Βεΐκου, Πόντιοι ομογενείς εκ Ρωσίας... Νέες Ταυτότητες σε παλιά ονόματα, στο: Ο Ελληνισμός της Διασποράς. Προβλήματα και Προοπτικές. Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τομέας Φιλοσοφίας, Αθήνα 1998, σσ. 208-212

Με αφετηρία το σχετικό κείμενο να συζητήσετε για τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα παιδιά “παλιννοστούντων” ομογενών από περιοχές της πρώην Σοβιετικής Ένωσης κατά την περίοδο της ένταξής τους στην Ελληνική κοινωνία.

Εργασία για το σχολείο

ΠΗΓΗ

Το ελληνικό κράτος και ο ελληνισμός του εξωτερικού

Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 και με τη συγκυρία της διεθνούς πολιτικο-οικονομικής κατάστασης, της πολιτικής των χωρών υποδοχής, των στόχων του απόδημου ελληνισμού και των εξελίξεων στον ελλαδικό χώρο, η ελληνική μεταναστευτική πολιτική αρχίζει να διαφοροποιείται. Αυτή που ανέκαθεν εξαρτήθηκε από τη μεταναστευτική πολιτική των χωρών υποδοχής, αποκτά τη μεγαλύτερη στην ιστορία της αυτονομία καθώς εμφανίζεται να προσπαθεί να διαμορφώσει δικό της άξονα και να αναθεωρήσει τον προσανατολισμό της. Ως στόχος της πολιτικής αυτής αρχίζει έτσι να διαφαίνεται αφενός η παλιννόστηση (κυρίως από τη Δυτική Ευρώπη), και, αφετέρου, η στήριξη του έλληνα που ζει στο εξωτερικό ώστε να μπορεί να λειτουργήσει ως πολίτης της χώρας όπου ζει και ως έλληνας - η τόνωση, δηλαδή, των πατροπαράδοτων κοσμοπολιτικών εφοδίων της φυλής με παράλληλη αναβίωση ενός εκσυγχρονισμένου ελληνικού οικουμενισμού. Η αναβίωση αυτή και κυρίως ο εκσυγχρονισμός του ελληνικού οικουμενισμού απαιτεί μία υπέρβαση των στενών γεωγραφικών ορίων του ελλαδικού χώρου ως σημείου αναφοράς και προσδιορισμού της “εθνικής ταυτότητας”. Απαιτεί, επίσης την επικράτηση της αντίληψης πως “η οικουμενικότητα είναι τα πραγματικά όρια της ζωής μας” και πως “για την αναβίωση του κρατικού μας σχήματος, το μεγάλο μας όπλο είναι η οικουμενικότητα του ελληνισμού”. Απαιτεί, τέλος, τη συνειδητοποίηση του ελληνισμού ως ενός μωσαϊκού, η σημασία του οποίου δεν έγκειται στις ψηφίδες ή στην όποια παράσταση αλλά στην τέχνη σύνθεσης μιας αναμφισβήτητα ελληνικής παράστασης με οποιεσδήποτε (σχεδόν) ψηφίδες -και, επομένως, τη συνειδητοποίηση της σημασίας της διαφύλαξης της τέχνης (όχι των υλικών που χρησιμοποιεί) και της αναπαραγωγής του τεχνίτη (όχι της παράστασης).

Όμως, αν και η συνειδητοποίηση της ανάγκης της στροφής της ελληνικής πολιτικής, της εκ βάθρων αναθεώρησής της, απασχολεί τα τελευταία χρόνια τους πνευματικούς ανθρώπους της χώρας, ο προγραμματισμός της στροφής αυτής και η σταδιακή αναθεώρηση της ελληνικής πολιτικής γίνεται με πολύ αργό ρυθμό, διστακτικά ψηλαφητά, αβέβαια. Έγινε, για παράδειγμα, αποδεκτό ότι τα όποια μέτρα λήφθηκαν κατά καιρούς αφορούσαν τον έλληνα που **εργάζεται** στο εξωτερικό και όχι τον έλληνα που **ζει** στο εξωτερικό - και διατυπώθηκε η άποψη πως ήρθε η στιγμή να επανεξεταστεί η διφυής αυτή (“μεταναστευτική” και “αποδημητική”) πολιτική, “που στηρίζεται σε ιστορικά και γεωγραφικά δεδομένα και να αντικατασταθεί με μια καινούργια η οποία να είναι ενιαία στη σύλληψή της και ευέλικτη στην εφαρμογή της”. Άξονας της επισημαινόμενης ως αναγκαίας πολιτικής είναι η ανάγκη διατήρησης της

ελληνικότητας και η αντίληψη ότι η διατήρηση αυτή δεν είναι καθήκον του ομογενούς, του απόδημου ή του μετανάστη, αλλά υποχρέωση της πολιτείας.

Ελληνισμός, ελληνικότητα, Ιδεολογικοί και Βιωματικοί Άξονες της Νεοελληνικής Κοινωνίας, επιμ. Δ. Γ. Τσαούση, Αθήνα 1998, σσ. 174-176

Με αφορμή το παραπάνω κείμενο:

- α) να συζητήσετε το θέμα της αμοιβαίας ανασύνδεσης εθνικού κέντρου - Διασποράς
- β) να προσδιορίσετε τους κύριους άξονες της πολιτικής του ελληνικού κράτους απέναντι στον Ελληνισμό του εξωτερικού.

Εργασία για το σχολείο

ΠΗΓΗ 1

Regina Pagoulatou

(Από την συλλογή “Μητρότητα” (Motherhood), Νέα Υόρκη, Εκδοτικός Οίκος “Pella”, 1985, δίγλωσση έκδοση)

Κρυφό σχολειό χωρίς επανάσταση

είχε γίνει η στέγη μας

με επανάσταση ακήρυχτη από νέα στοιχεία.

Εχθρούς που τρυπώναν ανύποπτα

να διαβρώσουν

την ελληνική σου συνείδηση

καθώς οι σταγόνες νερού μια πέτρα..

Συμφιλιώσαμε το άλφα-βήτα-το γάμμα

με το έι-μπι-σι

που παράδοσαν τα όπλα τους

σε αμοιβαία συμφωνία συνύπαρξης.

“Λάλον ύδωρ” το Άλφα

κελάρυζε

στιλπνώνοντας στις στροφές του

τα πρωτόγνωρα βότσαλα του καινούργιου αλφαβήτου.

Η μια, γλώσσα της Μάνας σου

θυγατέρα της ανάγκης η άλλη

και οι δυο συμπορεύονταν

στα βουκολικά περιβόλια της ποίησης.

Χέρι-χέρι βαδίζανε στα επιστημονικά Ινστιτούτα

Η Ελλάδα έξω από τα σύνορα (Ένα μικρό αφιέρωμα στον Ελληνισμό της Διασποράς),

επιμ. Ιω. Τουλουμάκου, καθηγητή πανεπιστημίου, εκδ. Α. Μαλλιάρης-Παιδεία Α.Ε.

Θεσσαλονίκη 1995.

ΠΗΓΗ 2

Η πολιτιστική ανάπτυξη στη διασπορά, αναφορικά κυρίως με την πρώτη γενιά μεταναστών, μπορεί να εξεταστεί με βάση δύο θεωρίες: α) τη θεωρία της αφομοίωσης ως ενός κοινωνικού φαινομένου και β) τη θεωρία περί κοινοτισμού και κοινωνικής οργάνωσης στη διασπορά και, ιδιαίτερα, σε σχέση με τη θεσμοποίηση της παροικιακής κοινοτικής ζωής και δράσης, ενώ αναφορικά με την πολιτιστική ανάπτυξη της δεύτερης γενιάς θα πρέπει να εξετάζεται με βάση τις θεωρίες γύρω από τη δημιουργία διπολιτισμικής ταυτότητας. Οι δύο θεωρίες που αφορούν την πρώτη γενιά εντάσσονται μέσα σε ένα γενικότερο πλαίσιο που θα μπορούσε να ονομαστεί –για χρηστικούς λόγους σε αυτή την εισήγηση– “δημιουργία εν εξορία”, ενώ αναφορικά με τη δεύτερη γενιά η πολιτιστική ανάπτυξη μπορεί να εξεταστεί μέσα στο πλαίσιο του διπολιτισμού και των θεωριών περί εθνικής, κοινωνικής και πολιτιστικής ταυτότητας. Ιδιαίτερα στην Αυστραλία, η οποία είναι εξ αντικείμενου, σήμερα, μια πολυπολιτισμική χώρα, η αναζήτηση της πολιτιστικής ταυτότητας των Ελλήνων μπορεί να συνοψιστεί ως εξής:

Πρόκειται για μια ανάπτυξη που δημιουργήθηκε με σκοπό να αντισταθεί στην αφομοίωση και να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις μέσα στις οποίες η δεύτερη γενιά θα μπορούσε να βρει ένα πολιτιστικό και γλωσσικό πλαίσιο για να μπορέσει να παρουσιαστεί όσο πιο όσο πιο ολοκληρωμένα γίνεται, αφενός μέσα στην ίδια την παροικιακή κοινωνική πραγματικότητα και αφετέρου μέσα στον ευρύτερο χώρο της Αυστραλίας ως μειονοτική ομάδα (an ethnic group vs a mainstream group). Ανεξαρτήτως αν οι Έλληνες μετανάστες προέρχονταν από αγροτικές περιοχές και ως εκ τούτου δεν είχαν άμεση σχέση με αυτό που ονομάζουμε υψηλή τέχνη και πολιτισμό, οι ίδιοι ήταν φορείς ενός λαϊκού πολιτισμού λόγω καταγωγής και κοινωνικής προέλευσης και είχαν υψηλή αίσθηση της δικής τους πολιτισμικής ταυτότητας.

Μ. Α. Σοφοκλέους, Η πρακτική της αφομοίωσης, στο Ο Ελληνισμός της Διασποράς. Προβλήματα και Προοπτικές, Διεθνές Επιστημονικό Συνέδριο, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Τομέας Φιλοσοφίας, Αθήνα, 1988, σσ. 160-161

ΠΗΓΗ 3

.....
Εκατοντάδες είναι οι ελλαδίτες που με οποιαδήποτε ιδιότητα επισκέφθηκαν τα χωριά μας, όπως επίσης είναι εκατοντάδες οι Ελληνόφωνοι της Καλαβρίας, που επισκέφθηκαν την Ελλάδα. Πολλοί από μας έχουν δημιουργήσει σχέσεις ειλικρινούς φιλίας με πολίτες και πολιτιστικούς συλλόγους πέρα από το Ιόνιο. Πολύ καλές είναι και οι επίσημες σχέσεις. Οι ελληνικές αρχές γνωρίζουν την κατάσταση και τα προβλήματά μας. Στην Ελλάδα τα μέσα επικοινωνίας ασχολούνται μαζί μας σε κάθε ευκαιρία, και επωφελούμαστε από την παροχή πανεπιστημιακών υποτροφιών στη Θεσσαλονίκη και την Αθήνα για την εκμάθηση της νεοελληνικής γλώσσας. Επίσης μας παρέχεται δυνατότητα φιλοξενίας σε κάμπινγκ και ξενώνες, οργανώνονται περιοδικές τουριστικού και μορφωτικού χαρακτήρα, κ.ά. Μεγάλο μέρος αυτών των εκδηλώσεων και

δραστηριοτήτων κατέστη εφικτό με τη συμπαράσταση ιδιωτών και συγγενών οργανώσεων, που μας υποστηρίζουν, και με τη διοργάνωση συνεδρίων, αποστολή βιβλίων και διδακτικού υλικού.

.....
Προσδίδομε ιδιαίτερη σημασία σε αυτή την πρωτοβουλία επειδή οι σχέσεις με την Ελλάδα είναι ζωτικής σημασίας για μας, έστω και αν ορισμένοι διαβλέπουν κινδύνους: Πρώτο, εκείνο της νόθευσης της παλιάς γλώσσας της Μπόβα με νέες “προσμίξεις”, και δεύτερο, τον κίνδυνο εκδήλωσης ενός είδους “πολιτικού εθνικισμού”.

Όσον αφορά το πρόβλημα της γλώσσας, είναι σαφές ότι εμείς, αν και προσπαθούμε να διατηρήσουμε την ιδιαιτερότητά μας μέσα στον ελληνικό κόσμο, δεν είμαστε, ούτε θέλουμε να γίνουμε ένα “ζωντανό μνημείο” ή ένα είδος “υπό εξαφάνιση” που πρέπει να σωθεί έτσι όπως είναι, προς τέρψιν των μελετητών. Αντίθετα, αισθανόμαστε μια κοινότητα πολιτισμικά δραστήρια, που έχει ανάγκη από ένα σημείο αναφοράς όχι μόνο ιστορικό, αλλά και ουσιαστικό. Είναι αναγκαίο να προσαρμόσουμε τη γλώσσα στις απαιτήσεις της σημερινής κοινωνίας και συνεπώς είναι φυσικό να καταφεύγουμε, τώρα που είναι εφικτό, στη φυσική μας πηγή, δηλαδή στην Ελλάδα.

Σήμερα, και όσο αυτό είναι εφικτό, είναι απαραίτητο -παράλληλα με την ελληνική μας διάλεκτο- οι νέοι να μάθουν τη νεοελληνική, επειδή αυτή η γλώσσα σήμερα αποτελεί την κοινή γλώσσα του ελληνισμού ανά τον κόσμο. Είμαι βαθύτατα πεπεισμένος για τη σημασία διατήρησης της γλώσσας μας, αλλά εύχομαι οι νέοι να μάθουν και την νεοελληνική. Θα ήταν γελοίο να επικοινωνούν μέσω της αγγλικής ή της γαλλικής γλώσσας όταν επισκέπτονται την Ελλάδα.

Αναφορικά με το δεύτερο πρόβλημα, του εθνικισμού, θα τολμούσα να πω ότι είναι γελοίο και να τίθεται ακόμη! Αφήνοντας κατά μέρος τη σημερινή παγκόσμια πολιτική κατάσταση και τη απειροελάχιστη πληθυσμιακή μας δύναμη, θα ήθελα να παρατηρήσω ότι γνωρίζουμε αρκετά καλά την ιστορία μας ώστε να συνειδητοποιούμε ότι το σημερινό ελληνικό κράτος δεν είναι η μητέρα μας: είναι ό,τι απομένει από την Αρχαία Μητέρα, η οποία υπάρχει πλέον μόνο ιδεαλιστικά. Η Ελλάδα είναι για εμάς η μεγαλύτερη αδελφή. Η ελληνικότητά μας είναι αυτόχθονη, και γι’ αυτό δεν ονειρευόμαστε “επιστροφές” στην Ελλάδα, αλλά διεκδικούμε απλά ένα ελληνικό πρόσωπο για τη γη μας, που είναι γη ελληνική από την αυγή της ιστορίας μας.

Δεν υπάρχει λοιπόν τίποτα το σωβινιστικό στην αγάπη μας για την Ελλάδα. Προσβλέπουμε σε αυτήν διότι, μέσα από τα υπολείμματα που έμειναν, σκόρπια εδώ και εκεί στις αυλές και τους δρόμους μας, μπορούμε να συνθέσουμε το μωσαϊκό του προσώπου μας.

Τίτο Σκουιλιάτσι, Η σημερινή φυσιογνωμία της Ελληνόφωνης Καλαβρίας,
στο ένθετο: “Επτά Ημέρες” της Καθημερινής (19-11-1995).
Αφιέρωμα: Η Ελληνόφωνη Καλαβρία

Αφού μελετήσετε τα παραπάνω κείμενα, να σχολιάσετε την άποψη (σχολικό βιβλίο σσ. 214-215): “Απαλλαγμένοι από τα διλήμματα των πρώτων Ελλήνων μεταναστών (ανάμεσα στον πολιτισμικό απομονωτισμό και στην αφομοιωτική κοινωνική ενσωμάτωση), οι απόδημοι συναρθρώνουν σήμερα αρμονικά την ελληνικότητά τους με τους Θεσμούς των νέων - μόνιμων πια για τους περισσότερους - πατρίδων”.

Εργασία για το σπίτι

ΠΗΓΗ 1

Οι πρώτοι Έλληνες πάροικοι της Αιγύπτου πήραν σημαντικό μέρος εις το έργον της γεωργικής αναγεννήσεως της Αιγύπτου”, δηλαδή στη γρήγορη διάδοση του συστήματος της μονοκαλλιέργειας (βασικά του μπαμπακιού). Όμως η δραστηριότητα αυτή, όπως παρατηρεί πάντα ο Αθ. Πολίτης, ήταν συνδεδεμένη με την αύξηση της αναγκαιότητας των μεσιτικών υπηρεσιών τους προς τις μητροπόλεις. Και πραγματικά, διερευνώντας κανείς προσεχτικά την ιστορία της διείσδυσης του ξένου κεφαλαίου στην Αίγυπτο, παρατηρεί πως από το 1838, δηλαδή από τον καιρό της αγγλοοθωμανικής εμπορικής συμφωνίας, οι εμπορομεσίτες των ξένων βιομηχάνων –ξένοι πάροικοι-περιφέρονται στην αιγυπτιακή ύπαιθρο, αγοράζουν κυρίως μπαμπάκι για λογαριασμό των ευρωπαϊκών υφαντουργείων (κυρίως των αγγλικών). Η δραστηριότητά του αυξάνει πολύ περισσότερο μετά το 1840, δηλαδή μετά την απόλυτη συνθηκολόγηση του Μωχάμεντ Άλη.

Βέβαια, ο Μ. Τοσίτσας, ο Αθ. Καζούλης, ο Στεφ. Ζιζίνιας, ο Ι. Δ. Αναστάσης, ο Στεφ. Σκαραμαγκάς και άλλοι, βρίσκονται σε πολύ ευνοϊκή θέση χάρη στα προνόμια που είχαν αποσπάσει από νωρίτερα. Γι’ αυτό και βρήκαν τα αγαθά της μοίρας τους γρηγορότερα και ευκολότερα από άλλους. Γενικά, το μπαμπάκι της Αιγύπτου αποδειχνότανε ένα πραγματικό “Ελντοράντο”. Έγινε πολύ σύντομα περιζήτητο στις ευρωπαϊκές αγορές. Όποιος ασχολιότανε μ’ αυτό, είτε με την καλλιέργειά του, είτε με την εμπορία του, είτε με τη διακίνησή του κ.λ.π., πλούτιζε και γινότανε μεγάλος και τρανός. Στη δεκαετία 1830-1840 οι εξαγωγές του αιγυπτιακού μπαμπακιού υπερδιπλασιάστηκαν. Στο διάστημα 1831-1852 η παραγωγή του δεκαπλασιάστηκε και στα χρόνια 1840-1860 οι εξαγωγές του πενταπλασιάστηκαν.

Ν. Ψυρούκη, Το Νεοελληνικό παροικιακό φαινόμενο, σσ. 133-134

ΠΗΓΗ 2

Συντροφιά καλεσμένων στο αλεξανδρινό σπίτι του Εμμανουήλ Μπενάκη, Έλληνα μεγιστάνα του εμπορίου, με αφορμή τους αρραβώνες της κόρης του (το 1887 ή το 1888). Ο Μπενάκης με το ημίψηλο στέκεται ακριβώς μπροστά στην σκηνή ..... Στη φωτογραφία βρίσκονται επίσης και τα μέλη της οικογένειας Χωρέμη. Ο οίκος Χωρέμη-Μπενάκη και Σίας ιδρύθηκε το 1863 για να αξιοποιήσει την αιφνίδια έξαρση του αιγυπτιακού βαμβακεμπορίου την περίοδο του Αμερικανικού Εμφυλίου πολέμου, και ήταν πέρα από κάθε συναγωνισμό η μεγαλύτερη εταιρεία Ελλήνων εμπόρων βαμβακιού στην Αίγυπτο. Στο Λίβερπουλ όπου υπήρχε, όπως και στο Μάντσεστερ, μια εύρωστη ελληνική κοινότητα το 19^ο αιώνα, αντιπροσωπευόταν από την εταιρεία Ντέιβις-Μπενάκη και Σίας. Ο Εμμανουήλ Μπενάκης είχε στενούς δεσμούς με την εκσυγχρονιστική πολιτική του Χαριλάου Τρικούπη και του ελευθερίου Βενιζέλου ο οποίος το 1910 τον τοποθέτησε στο υπουργείο Εθνικής Οικονομίας που μόλις είχε ιδρύσει. Στη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα σημειώθηκε σημαντική μεταναστευτική κίνηση κυρίως από τα νησιά του Αιγαίου (πολλοί από τους πλουσιότερους εμπόρους ήταν από τη Χίο) προς την Αίγυπτο, όπου την περίοδο του Πρώτου Παγκοσμίου πολέμου υπήρχαν 100.000 περίπου Έλληνες. Η κοινότητα που κάποτε ήταν κάποτε η μεγαλύτερη ξένη αποικία στην Αίγυπτο, σημείωσε ραγδαία παρακμή με την άνοδο του Νάσερ στην εξουσία, το 1952. Όμως στα τέλη του 19^{ου} και στις αρχές του 20^{ου} αιώνα υπήρχαν μεγάλες και, ως επί το πλείστον, ευημερούσες ελληνικές κοινότητες σε όλη την Εγγύς και τη Μέση Ανατολή, στην "καθ' ημάς Ανατολή" για να χρησιμοποιήσουμε τη βιωματικά φορτισμένη ελληνική έκφραση.

R. GLOGG, *Συνοπτική Ιστορία της Ελλάδος, 1770-1990*,
μτφρ. Λ. Παπαδάκη, Αθήνα 1995, σσ. 82-83

ΠΗΓΗ 3

Η κόρη του Εμμανουήλ Μπενάκη, Πηνελόπη Δέλτα, αναφέρεται στην οικονομική βοήθεια που προσέφερε ο πατέρας της μετά τη μικρασιατική καταστροφή για τους Έλληνες πρόσφυγες.

“Στη μεγάλη καταστροφή του Αυγούστου 1922, ο πατέρας μου από το Παρίσι, όπου είχε καταφύγει, μου έστειλε 5.000 λίρες (που έκαμνε 1.250.000 δραχ. αν η λίρα είχε 250 δραχ. ή 1.375.000, αν η λίρα πήγαινε 275 δραχ., που δε θυμούμαι πια καλά, ίσως να κατακύλησε και χαμηλότερα η δραχμή). Τα χρήματα αυτά μου τα έστειλε τηλεγραφικώς, μ’ εντολή να τα ξοδέψω, κατά την κρίση μου, για τους κατεστραμμένους πρόσφυγες”.

Π. Σ. ΔΕΛΤΑ, *Ελευθέριος Κ. Βενιζέλος*, εκδ. Ερμής, Αθήνα, 1988, σ. 121

Με αφορμή το κείμενο της πηγής 1, την εικόνα και το επεξηγηματικό κείμενο της εικόνας (πηγή 2), το κείμενο της πηγής 3 και τις πληροφορίες του σχολικού βιβλίου:

- α) να προσδιορίσετε τους παράγοντες, οι οποίοι ενθάρρυναν την κίνηση Ελλήνων μεταναστών προς την Αίγυπτο κατά την περίοδο 1840-1882.
- β) να συζητήσετε για τις οικονομικές δραστηριότητες, τις πολιτιστικές και εκπαιδευτικές πρωτοβουλίες και τις κοινωνικές επιδόσεις των Ελλήνων της Αιγύπτου, καθώς και για τις σχέσεις των Ελλήνων της Αιγύπτου με την πολιτική και κοινωνική πραγματικότητα της μητροπολιτικής Ελλάδας.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

- Ε. Θ. Σουλογιάννης, *Η Ελληνική κοινότητα Αλεξάνδρειας (1843-1993)*, εκδ. Ε.Λ.Ι.Α., Αθήνα 1994.
- Ε. Θ. Σουλογιάννης, *Οι Έλληνες στην Αίγυπτο (19ος - 20ός αι.). Κοινωνία, εκπαίδευση, εκδόσεις*, ΕΦ, 68 (1990-1991), σσ. 85-170.

Συνθετική - Δημιουργική Εργασία

Πολλά μνημεία της Αθήνας καθώς και πολλοί κεντρικοί της δρόμοι φέρουν τα ονόματα σημαντικών προσωπικοτήτων του παροικιακού Ελληνισμού, π.χ. Οδοί Σίνα, Μπενάκη, Τσοτίσα, Στουρνάρη, Βίλα Καζούλη, Μουσείο Μπενάκη.

Να αναπτύξετε την προσφορά κάποιας από τις προσωπικότητες αυτές.

Συνθετική - Δημιουργική Εργασία

“Θεῖον και Ἱερόν Ευαγγέλιον”, Βενετία, 1781,
παρά Νικολάω Γλυκεῖ τω ἐξ Ἰωαννίνων.
Το ἐξώφυλλο πλασιώνεται με περίτεχνη
διακόσμηση. Διακρίνεται και το περίφημο
τυπογραφικό σήμα του Γλυκέος: ἡ μέλισσα
με τα μονογράμματα στη βάση.

Σελίδα τίτλου με παράσταση σχολείου.
Βιέννη, 1820. Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη.

Η συμβολή των τυπογραφείων της Διασποράς - τυπογραφεία Βενετίας, Βιεννέζικα τυπογραφεία - στην αναγεννητική προσπάθεια του Νεότερου Ελληνισμού.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία:

- *Ελληνική Τυπογραφία*, Αφιέρωμα της εφημ. "Καθημερινή" (7-4-1996) με ειδική αναφορά στα τυπογραφεία της Διασποράς (άρθρο του Κων. Σπ. Στάικου), σσ. 4-7.
- Ι.Ε.Ε., τ. ΙΑ', σσ. 231-243.

